

УДК 378.147: 004.9

ФЕДОРЕНКО О. Г.

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри алгебри,
ДВНЗ „Донбаський державний
педагогічний університет»

ВЕЛИЧКО К. В.

студентка IV курсу очної форми навчання
фізико-математичного факультету,
ДВНЗ „Донбаський державний
педагогічний університет»

ІКТ ЯК НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Стаття присвячена дослідженню самоосвітньої діяльності вчителя спираючись на структуру цієї діяльності. Результати дослідження дозволили виділити мотиваційно-ціннісний, організаційний, процесуально-інформаційний і контроль-рефлексивний компоненти самоосвітньої діяльності вчителя. З урахуванням специфіки професійної діяльності вчителя та існуючої системи самоосвітньої діяльності розглянуто роль і місце ІКТ в самоосвітній діяльності вчителя..

Ключові слова: самоосвіта, самоосвітня діяльність учителя; інформаційно-комунікаційні технології.

Постановка проблеми. Успішність розв’язання поставлених завдань залежить, насамперед, від вибору особистої стратегії, форм і методів освіти впродовж усього життя, що базуються на саморозвитку, самовихованні, самовдосконаленні та самоосвіті. Не має жодних сумнівів, що самоосвітня діяльність залишається актуальним питанням для практикуючого вчителя, а також, що найкращим помічником сьогодення під час самоосвітньої діяльності є інформаційно-комунікаційні технології. Традиційна система освіти вже не здатна цілком задовольнити потреби, що висуваються сучасною людиною до форм і методів самоосвітньої діяльності. Її доводиться планувати за новими правилами та вимогами, створювати спеціальні форми і методи, використовувати різноманітні технічні ресурси [1].

До стратегічних ресурсів будь-якого сучасного суспільства віднесено освіту, інформацію, теоретичні та практичні знання, уміння та навички, які в свою чергу забезпечують стійкий рух, розвиток та інтегрування освіти у світовий освітній простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблем організації самоосвітньої діяльності за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій займались Л. Білоусова, В. Величко, Н. Воропай, Л. Гаврілова, С. Зінченко, О. Кисельова, В. Корвяков, В. Стрельников, О. Федоренко, І. Хижняк та інші. Однак, залишається багато питань щодо поєднання традиційної форми навчання з новітніми інформаційними технологіями за для організації самоосвітньої діяльності вчителя.

Мета даної статті – окреслити доцільність використання інформаційно-комунікаційних технологій в самоосвітній діяльності вчителя.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи сучасну інтеграцію суспільства в цілому та необхідність України підтвердити власну незалежність як у світовому суспільстві, так і в науці та освіті були визначені положення Закону України „Про вищу освіту» в яких зазначається, що політика в галузі вищої освіти ґрунтується на принципах [2]:

- 1) сприяння сталому розвитку суспільства шляхом підготовки конкурентоспроможного людського капіталу та створення умов для освіти протягом життя;
- 2) доступності вищої освіти;

3) незалежності здобуття вищої освіти від політичних партій, громадських і релігійних організацій (крім вищих духовних навчальних закладів);

4) міжнародної інтеграції та інтеграції системи вищої освіти України у Європейській простір вищої освіти, за умови збереження і розвитку досягнень та прогресивних традицій національної вищої школи;

5) наступності процесу здобуття вищої освіти;

6) державної підтримки підготовки фахівців з вищою освітою для пріоритетних галузей економічної діяльності, напрямів фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-педагогічної та педагогічної діяльності;

7) державної підтримки освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності університетів, академій, інститутів, коледжів, зокрема шляхом надання пільг із сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів вищим навчальним закладам, що провадять таку діяльність;

8) сприяння здійсненню державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти;

9) відкритості формування структури і обсягу освітньої та професійної підготовки фахівців з вищою освітою.

Головною передумовою розвинутого суспільства є підготовка освічених, мобільних, конструктивних і практичних людей, здатних до міжкультурної взаємодії [3], саморозвитку та самоосвітньої діяльності. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність і ефективність освіти, підготовку до життєдіяльності в інформаційному суспільстві [3].

Отже, беручи до уваги вище зазначене та підкреслюючи актуальність переходу від індустріального до інформаційно суспільства вважаємо, що даний процес має спиратися на створення умов для саморозвитку та професійного зростання вчителя, що тягне за собою необхідність упровадження таких нових особистісно-орієнтованих технологій навчання, які ґрунтуються на інформаційно-комунікаційних технологіях та є допоміжною ланкою розвитку мислення та здібностей особистості в процесі самовдосконалення на самопізнання.

Розвиток самоосвітньої діяльності вчителя пов'язаний із конкретними історичними та культурними ситуаціями в країні. Освіта є однією з найширших педагогічних категорій, що має цілісну, поліфункціональну, полісмилову структуру [4, с. 614] та є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства та держави. Самоосвіта найважливіша ланка усвідомленого розвитку особистості, зокрема, розвитку вчителя.

Самоосвіту А. Громцева визначила як цілеспрямовану систематичну пізнавальну діяльність самої особистості, яка керується вказаною діяльністю з метою вдосконалення своєї освіченості [5, с. 4]. Самоосвіта – це розвиток мислення, який здійснюється якісно тільки в процесі постійного вдосконалення особистості [6, с. 17], вид навчання, мета, зміст, умови й засоби якого залежать від самого суб'єкта. Це процес абсолютно самостійного навчання [7, с. 165], цілеспрямованого самостійного оволодіння цілісною системою знань і вмінь, поглядів і переконань, прогресивним досвідом під впливом особистих і суспільних інтересів [8, с. 87] до складу якого входить володіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями. Діяльність зумовлена психологічними аспектами та специфікою праці вчителя, що розглядається як сукупність складових до яких належать самооцінка, самооблік, самовизначення, самоорганізація, самореалізація, самокритичність та саморозвиток в основі якої лежить теоретична та методична підготовка до впровадження в навчально-виховний процес освітніх інновацій та мотивація акмеологічного розвитку особистості вчителя [9, с. 10]. Діяльність, що є системою, яка розвивається, має свою будову та внутрішні переходи і перетворення [10].

Треба зазначити, що для практикуючого вчителя особливої уваги мають набувати постійні оновлення та поповнення знань з предмету, що ним викладається. Таке ставлення до власного розвитку є головним компонентом росту зацікавленості учнів до окремого предмету, поглиблення знань і розширення меж його пізнання.

Л. Мітіна визначила взаємозв'язок професійного та особистісного розвитку, в основі якого лежить принцип саморозвитку, що детермінує здатність особистості перетворювати власну життєдіяльність у предмет практичного перетворення, що приводить до творчої самореалізації [11].

Отже, самоосвітня діяльність – це сукупність міцно пов'язаних між собою таких понять як самоосвіта та освіта в якій змінено визначення цілей. У першому випадку – це суб'єктивна ціль, що визначається особисто суб'єктом, а в другому – завдання, що поставлені перед суб'єктом із зовні, або зумовлені обставинами.

Вивчаючи готовність до самоосвітньої діяльності такими дослідниками як Ю. Бабанський, А. Громцева, В. Ільїн, А. Ключко, Ю. Кулюткін, П. Підкасистий, Б. Райський, Л. Рувинський, Г. Серіков, М. Скаткін, Г. Сухобська, А. Усова, Т. Шамова та інші розглядалися психологічна, інтелектуальна, моральна та емоційно-вольова, професійна, спеціальна та загальна, теоретична й практична готовності. Готовність до самоосвітньої діяльності зазвичай розглядають з двох позицій. Перша полягає в тому, що готовність ґрунтується на наявності розвинутої активної потреби в знаннях і безперервному їх поповненні, а з другої – певна сума вмінь і навичок щодо організації самостійного пошуку інформації з метою задоволення пізнавального інтересу. Готовність до самоосвітньої діяльності, за визначенням О. Сипченко, – одна із складних властивостей особистості у структурі якої можна виділити такі компоненти: рівень наявності усвідомленої потреби в самоосвітній діяльності, її мотиви; наявність початкової бази професійних знань, сформованість самоосвітніх умінь і навичок; ставлення до джерел самоосвітньої діяльності, самостійність в організації цього виду діяльності [12]. З останнього маємо змогу зробити висновок, що готовність до самоосвітньої діяльності вчителя визначається як стан суб'єкта самоосвіти, що характеризується позитивним відношенням до самоосвіти та практичним оволодінням даного процесу.

Проведене дослідження дозволяє нам, спираючись на загальну теорію діяльності за О. Леонтьєвим [10] (мотиви; мета як результат діяльності; операції; психофізичні функції), визначити структуру самоосвітньої діяльності вчителя як сукупність наступних компонентів:

- мотиваційно-ціннісний (ціннісні орієнтації; усвідомлене бажання до саморозвитку; сформованість потреби систематичної навчальної діяльності; розвинуті пізнавальні та пошукові мотиви; настанова на інтелектуальний саморозвиток);
- організаційний (цілеспрямованість; сконцентрованість; самокерування; раціональне планування та організація самоосвітньої діяльності; вибір форм, прийомів, джерел самоосвіти);
- процесуально-інформаційний (функціональність знань, умінь, навичок та їх самостійне вдосконалення; інформаційно-пошукові вміння; навчально-інформаційні вміння; технологічні вміння);
- контрольно-рефлексивний (самоаналіз і самооцінка; самоконтроль і саморегуляція; рефлексія; порівняння досягнутих результатів з наміченими; критичний самоаналіз).

Нові інформаційні технології базуються, насамперед, на інформаційно-комунікаційних технологіях, що мають апаратну, програмну, комунікаційну та контентну складові частини. Різні технології обробки текстової, графічної, числової, табличної, аудіо– та відеоінформації надають можливість створювати електронні освітні ресурси принципово іншої якості, головною відмінністю яких є динамічність і

інтерактивність. Формування мотиваційної складової самоосвітньої діяльності вчителя полягає в широкому використанні ІКТ під час професійної діяльності. Відкритість освіти базується, перш за все, на широкій комунікації, що виконується завдяки мережевим технологіям. Використання хмарних технологій дає можливість уникати більшості технічних і ліцензійних проблем. Таким чином, використання зазначених інформаційних технологій відіграє роль мотиваційного чинника до використання інформаційно-комунікаційних технологій у самоосвітній діяльності вчителя.

Традиційна система організації самоосвітньої діяльності вчителя базується на дослідженні причинно-наслідкових зв'язків, тобто, на розвитку здібностей виявляти причини та передбачати наслідки. Інноваційний підхід спирається на самостійну творчість учителя, розвиток уявлення, створення кінцевого результату. Відповідно, традиційні методи та прийоми організації самоосвітньої діяльності вчителя спрямовані на формування базових знань, умінь та навичок. Інноваційні методи організації самоосвітньої діяльності спираються на сучасні інформаційні технології та їх базу – ІКТ [13, с. 135].

Інформаційно-комунікаційні технології є одним з головних компонентів формування мотиваційної складової самоосвітньої діяльності вчителя. ІКТ суттєво збільшують можливості доступу до інноваційних технологій з широкими дидактичними можливостями та є невід'ємним сучасним доповненням традиційної форми самостійного навчання, поширюючи не тільки рубежі можливостей і доступності, а й розвиваючи стійке бажання до самоосвіти підкреслюючи очевидність отриманих результатів.

Мотиваційним підґрунтям самоосвітньої діяльності вчителя є контроль власного процесу пізнання. Одним із ефективних засобів використання інформаційно-комунікаційних технологій в організації самоосвітньої діяльності вчителя є його можливість керувати навчальним процесом за рахунок здійснення поточного та проміжного контролю власних знань. Використовуючи інформаційно-комунікаційні технології вчитель має змогу не тільки користуватись електронними освітніми ресурсами, а й вочевидь бачити рівень власної самоосвіти, наприклад, у вигляді графіку порівнюючи результати засвоєння знань і вибудовуючи або змінюючи її траєкторію.

На сьогодні існує велика кількість різноманітних фізичних пристроїв зручних у користуванні та на які завантажуються програмне забезпечення для роботи та електронного навчання. Ця різноманітність дозволяє підібрати пристрій для кожної особистості зручний саме для неї за формою, розміром і ціною. Так само існує дуже багато програмного забезпечення для здійснення навчання та використання в професійній діяльності.

Висновки. Таким чином, маємо змогу констатувати, що є наявним важливість використання інформаційно-комунікаційні технології під час самоосвітньої діяльності практикуючого вчителя являючись невід'ємною складовою його професіоналізму. Для кожного із зазначених компонентів структури самоосвітньої діяльності, доцільним є використання ІКТ, як засобу мотивації до самоосвітньої діяльності та як засобу організації самоосвітньої діяльності. Природним для процесуально-інформаційного компоненту самоосвітньої діяльності вчителя є залучення ІКТ. Застосування тестуючих систем та засобів аналізу дозволяє не тільки контролювати результати самоосвіти, а й корегувати вибрані форми та методи.

Список використаної літератури

1. Федоренко О. Г. E-learning як платформа організації самоосвітньої діяльності майбутніх учителів / [Електронний ресурс] / О.Г.Федоренко // Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти. – Випуск №4 (2016) – Режим доступу: <http://pptma.dn.ua>.
2. Закон України „Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.

3. Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
4. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г.Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
5. Громцева А. К. Формирование у школьников готовности к самообразованию / А.К. Громцева. – М.: Просвещение, 1983 – 143 с.
6. Шапошнікова Л. М. Розвиток ідей про самоосвіту школярів в історії вітчизняної педагогіки (кінець XIX – поч. XX ст.): дис. канд. пед. наук: 13.00.01 / Лариса Миколаївна Шапошнікова. – Хмельницький, 2007. – 262 с.
7. Оконь В. В. Введение в общую дидактику / В.В.Оконь. – М. : Высш. шк., 1990. – 382 с.
8. Касьяненко М. Д. Самостоятельная работа студента: Учебное пособие для слушателей ФПК вузов. – К.: УМК ВО, 1988. – 280 с.
9. Жорова І. Я. Самоосвіта педагога як умова підвищення його професійної компетентності: методичні рекомендації / І. Я. Жорова, Т. О. Кузьмич, Л. М. Назаренко – Херсон: РІПО (2012).
10. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность / А.Н. Леонтьев. – М.: Политиздат, 1975. – 431 с.
11. Митина Л. М. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях / Л. М. Митина // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 28-39.
12. Сипченко О. М. Формування готовності до самоосвіти майбутніх учителів як педагогічна проблема / О. Сипченко // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. пр. / СДПУ. – Слов'янськ, 2012. – Вип. LIX. – С. 10-16.
13. Федоренко О. Г. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів технологій засобами ІКТ : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Федоренко Олена Георгіївна – Слов'янськ, 2016. – 265 с.

References

1. Fedorenko, O. (2016). *E-learning platform as an organization self education of future teachers*. Profesionalizm pedahoha: teoretychni y metodychni aspekty, (4), 295-302. (in Ukr.)
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2014). *Higher Education (Law of Ukraine)*. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (in Ukr.)
3. National Doctrine of Education of Ukraine (2002). Zatverdzheno Ukazom Prezydenta Ukrainy vid 17.04. 2002. # 347 (2002). *Osvita Ukrainy*, (33), 4-6, Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>. (in Ukr.)
4. Kremen, V. G. (2008). *Encyclopedia of education /Akad. ped. nauk Ukrayiny: golovnyj red. V.G. Kremen*, K.: Yurinkom Inter, 360. (in Ukr.)
5. Gromceva, A. K. (1983). *Formation of school readiness for self-education*. Prosveshhenie. (in Russ)
6. Shaposhnikova, L. M. (2007). *Development ideas about self-education students in the history of national education (end of XIX - beg. XX century.)* (Doctoral dissertation, Zhytomyrskiy derzhavnyi universytet im. I. Franka). (in Ukr.)
7. Okon', V. (1990). *Introduction to general didactics*. Vyssh. shk. (in Russ.)
8. Kas'janenko, M. D. (1988). *Independent work of the student: A manual for students of the FPD of universities*. K.: UMK VO. (in Russ.)
9. Zhorova, I. Ya., Kuzmych, T. O., & Nazarenko, L. M. (2012). *Self-education teacher as a condition for improving his professional competence: guidelines*. Kherson: RIPO. (in Ukr.)
10. Leont'ev, A. N. (1975). *Activity, consciousness, personality*. Politizdat. (in Russ.)
11. Mitina, L. M. (1997). *Personality and professional development of a person in the new socio-economic conditions*. Voprosy psihologii, 4, 45. (in Russ.)
12. Sypchenko, O. M. (2012). *Formation of readiness for self-education of future teachers as a pedagogical problem*. Sloviansk, SDPU, 10-16. (in Ukr.)
13. Fedorenko, O. G. (2016). *Formation of self-educational competence of teachers' ICT technologies*. (Doctoral dissertation, Donbaskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet). (in Ukr.)

FEDORENKO O.,

Candidate of pedagogic sciences, Senior lecturer, department of algebra, SHEE „Donbas State Pedagogical University»

VELICHKO K.,

Student of IV course of full-time education Physics and Mathematics Faculty SHEE „Donbas State Pedagogical University»

ICT AS AN INTEGRAL PART OF SELF EDUCATION OF TEACHERS.

Abstract. *The article investigates self-education teacher based on the structure of this activity.*

Introduction. Successful solution of tasks depends primarily on the choice of personal strategies, forms and methods of education throughout life based on self-development, self-education, self-improvement and self-education. No doubt, that self-educational activity remains relevant issues for practicing teachers, and that the best assistant present during self-education is ICT.

The **purpose** of this article - to describe the usefulness of ICT in self-education teacher.

Research methods. The study used analysis of the research problem, to compare the structure and activity of self-education, leading to formalize the use of ICT in self-education.

Results. Self-education activity is a set of closely linked concepts such as self-education and such education, which changed the definition of objectives. In the first case - a subjective goal, determined person subject, and the second - the tasks assigned to the subject from the outside or caused by circumstances.

Originality. The study allows us, based on the general theory of activity (motives, objective because of activities, operations, psychological and physical function), to determine the structure of the self-education teacher as a set of the following components:

- **Motivational value** (value orientation, conscious desire for self-development, formation needs systematic training activities, developed educational and exploratory reasons, the intellectual self-instruction);

- **Organizing** (focus, concentration, self-management, rational planning and organization of self-education, the choice of forms, methods, sources of self);

- **Procedural information** (functionality of knowledge, skills and their self-improvement, information retrieval skills, training and information skills, technological skills);

- **Control and reflexive** (self-analysis and self-esteem, self-control and self-regulation, reflection, compared with the planned progress, critical self-analysis).

Conclusions. We note the importance of existing ICT while practicing self-education teacher being an integral part of his professionalism. For each of these components of the structure of self-education, it is appropriate to use ICT as a means of motivation and self-education as a means of self-education organization. Natural for procedural information component of self-education teacher is to attract ICT. Application testing systems and analysis tools cannot only monitor the results of the self, but also to adjust selected its forms and methods.

Keywords: self-education, self-educational activity of the teacher; information and communication technology.

Одержано редакцією 12.03.2017 р.
Прийнято до публікації 25.03.2017 р.